CZU: 811.135.1 ’0
ORCID: 0000-0003-3223-8446
DOI: 10.5281/zenodo.3419436

Ion-Mihai FELEA
Universitatea
„Alexandru Ioan Cuza”
(Iaşi)

O INSCRIPȚIE ROMÂNEASCĂ LA ÎNCORONAREA FECIOAREI MARIA ÎN LIOV, 1751

A Romanian inscription at Virgin Mary coronation in Liov, 1751

Motto: Non scholae sed vitae discimus

Abstract: The author wants to bring forward a short Romanian text from 18th century Lviv writtenfor the canonical coronation of the Madonna painting in the local Dominican church of Corpus Christi în 1751. The text is part of a series of 27 drawings representing Miracles of the Holy Mother, annotated with latin explanation and bilingual epigrams. Each drawing contains a short text in a different language and a Genie dressed in the traditional garment of the respective people. The article aims to decipher the Slavonic, French, Russian, English and Romanian texts and investigate the possible origin and linguistic features of the latter.
Keywords: Lviv, Canonical Coronation, Madonna, Marian art, multilinguism

Rezumat: Autorul dorește să aducă la cunoștința specialiștilor un scurt text în română scris în Liovul secolului al XVIII-lea cu ocazia încoronării unei icoane a Fecioarei în biserica dominicană Corpus Christi din oraș. Textul face parte dintr-o serie de 27 de picturi reprezentând minuni ale Fecioarei, însoțite de explicație în latină și epigrame bilingve latine și polone. Fiecare pictură conține un text scurt într-o anumită limbă și un Geniu în straiele poporului respectiv. Articolul își propune să descifreze inscripțiile în slavonă, franceză, rusă, engleză și română și să investigheze originea și trăsăturile lingvistice ale textului românesc.
Cuvinte-cheie: Liov, Încoronare catolică, Fecioara Maria, reprezentarea fecioarei, multilingvism

În 1751 la Liov are loc Încoronarea Icoanei Fecioarei Maria, o manifestare culturală specifică din spațiul cultural polonez (HASLO p. 2). Această manifestare are la bază cultul Fecioarei privită sub aspectul Ei de regină a cerurilor, ipostază ilustrată adesea în arta catolică[1], iar în Polonia, încoronarea Fecioarei îmbracă o formă ritualică datorită unui context istoric specific. În iarna anului 1655, în timpul Potopului (Frost, p. 120),[2] armatele suedeze au asediat fără succes mănăstirea Jasna Gora din orașul Częstochowa timp de mai multe luni, dar nu au reușit să înfrângă rezistența unui grup mic de călugări

[1] Cele mai cunoscute reprezentări ale Încoronării Fecioarei în pictură aparțin lui Velasquez, Fra Angelico și Raphael, dar lista poate continua.

[2] În istoriografia polonezâ și lituaniană astfel sunt denumite invaziile suedeze în Uniunea Statală Polono-Lituaniană din secolul al XVII-lea.

BDD-A30395 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)

ajutați de voluntari locali (Дьяков, p. 164). Conform legendei, dârzenia apărătorilor a fost întreținută de icoana Maicii Domnului, cunoscută astăzi Madona Neagră de la Częstochowa, iar eșecul asediului a declanșat o serie de reacții în lanț care au schimbat cursul războiului în favoarea polonezilor. La scurt timp, pe 1 aprilie 1656, în catedrala din Liov are loc o ceremonie solemnă prin care Fecioara Maria este recunoscută patroana și protectoarea regatului polonez (Frost, p. 165).[3]

În prima jumătate a secolului următor relațiile statului polonez cu papalitatea sunt reconfirmate și întărite la nivel simbolic. În 1717 Papa Clement al XI-lea emite o bulă de Încoronare Canonică[4] a Madonei Negre. În 1733 Ioan din Dukla este beatificat de Clement al XII-lea, iar 6 ani mai târziu, același pontif îl proclamă pe Ioan din Dukla patron al Uniunii statale Polono-Lituaniene, al arhdiocezei de Przemysl, al Liovului, unde murise, și al cavalerilor polonezi (Дьяков, p. 155).[5] În 1749 Jozef Potocki pune piatra de temelie a unui lăcaș dominican în stil baroc – astăzi biserica greco-catolică a Euharistiei. Tot în 1749 Franciszek Rusul (clericul de viță nobilă Henryk din familia Nalencz) solicită Papei permisiunea pentru încoronarea Icoanei Maicii Domnului din biserica Corpus Christi[6]. În 1751 aici este încoronată imaginea Maicii Domnului Victorioasă. Conform legendei, pictura a fost adusă de la curtea imperială a Constantinopolului, apoi trecută pe la Kiev, Halici și Liov. În realitate, icoana este rodul școlii bizantine de artă, dar a fost realizată cel mai probabil în Creta sau Veneția în secolul al XV-lea sau al XVI-lea (*писаніе иконъ*, p. 92).[7] La ceremonia de încoronare de la 1 iulie 1751 au asistat arhiepiscopii celor trei rituri: latin, uniat și armean, alături de mulțimi nenumărate de credincioși (HASLO p. 110-113). Evenimentul este cu atât mai important cu cât în 1751 se împlineau aproape 100 de ani de la proclamarea Fecioarei Maria drept protectoare a Poloniei. Manifestația a fost descrisă pe larg într-o carte publicată câțiva ani mai târziu, în 1754, cu un titlu din care, pentru a nu obosi pe cititor, vom da doar primele trei cuvinte: *Hasło słowa bożego*...[8].

[3] Ca să înțelegem cât de importantă este Madona neagră pentru comunitatea poloneză este suficent să amintim că Częstochowa este cel mai important loc de pelerinaj din Polonia sau că în biserica romano-catolică din localitatea Cacica, din județul Suceava, a fost adusă în 1809 o copie a Madonei Negre de la Częstochowa. Cf. Manole, Ș.I., Cacica. Centenarul bisericii. În „Lumina creștinului", serie nouă, anul XV, nr. 11 (179), noiembrie 2004, p. 11.

[4] *Coronatio Canonica* este un act instituțional pios emis de papă și consfințit printr-o bulă, prin care un reprezentant al papalității (legat, nunțiu sau chiar pontiful însuși) desenează o tiară, coroană sau un nimb unei imagini Cristologice, Iozefine sau Mariane. Actul nu este exclusiv spațiului polonez și nici foarte rar, cca 300 de încoronări canonice având loc înainte de 1800, primele chiar fără aprobarea expresă a Vaticanului.

[5] În 1997 a fost canonizat de Ioan Paul al II-lea. Cf. https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/john-dukla-st

[6] Astăzi, biserica aparține greco-catolicilor și poartă hramul Euharistiei.

[7] În urma încorporării Poloniei de vest de către URSS în 1945, dominicanii mută icoana într-un alt lăcaș care le aparține – Basilica Sf. Nicolae din Gdansk, unde se află și astăzi.

[8] Traducerea germană: Die Stimme des Gotteswortes. Cartea poate fi accesată la adresa citată în bibliografie.

BDD-A30395 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)

Din titlu aflăm că încoronarea a avut loc în biserica dominicană Corpus Christi, că obiectul ei l-a constituit imaginea Fecioarei Victorioase pictată de însuși evanghelistul Luca[9], iar încoronarea s-a făcut sub auspiciile lui Benedict al XIV-lea prin „mâna" arhiepiscopului de Liov Mikołaj Wyzycki în anul marelui jubileu 1751. Patronii sărbătorii sunt familiile Mniszech și Potocki, prin reprezentanta lor comună Ludwika, soția lui Iozef Potocki, castelanul Cracoviei, hatman al Coroanei (HASLO p.1-5). Un exemplar din Biblioteca Națională a Austriei, cota 225.147-D, a fost scanat și digitalizat în 2011 de compania Google și este disponibil online.

Conform textului polonez (HASLO, p. 734), de-a lungul străzii numite atunci „Dominicane", până la Piața și Poarta orașului, au fost înșiruite piramide splendide învelite în copertine. Pe fiecare dintre aceste copertine era pictată o scenă sau minune atribuite Fecioarei Maria, în 27 de limbi de pe întreg mapamondul, în ordine, de la p. 735 la 764 (unele pagini se repetă): greacă, tătară, arabă, turcă, franceză, armeană, rusă, masagetă[10], suedeză, georgiana din Persia, română, italiană, caldeeana (neo-aramaică, probabil), slavă bisericească, maghiară, asiriană, dorică, spaniolă, brahmană[11], germană, olandeză, maură[12], lituaniană, indiană[13], iliră[14], engleză. Fiecare pagină are următorul conținut standard:

[text în polonă]:„Inscripția în limba cutare cu geniul poporului cutare în portul obișnuit al poporului cutare, tradusă [aproximată, mai degrabă] în latină".

[traducerea aproximativă în latină]

[gravura cu textul limbii cutare și imaginea corespunzătoare]: Uneori textul din pictură este scris în rimă [franceză 739, rusă 741, slavonă 748], alteori nu pare să rimeze [engleză 764, germană 756, spaniolă]

[Epigramă în latină]: Se vrea traducerea epigramei următoare în polonă, dar nu este întotdeauna o traducere fidelă, iar uneori nici nu are legătură cu imaginea.

[Epigramă în polonă]: Rimează.

[9] Subiectul devoțional al evanghelistului Luca pictând-o pe Maica Domnului este extrem de comun în catolicismul Renașterii. Episodul nu face parte din pictorialul canonic al Fecioarei, însă s-a impus și datorită faptului că Sfântul Luca este patronul artelor. În breslele occidentare de pictori exista obiceiul ca viitorul maestru să picteze această scenă înainte de a fi primit în breaslă cu drepturi depline.

[10] *Inscripcya ięzykiem Massageskim* în original.

[11] *Inscripcya ięzykiem Brahmanskim* în original. Poate tamilă?

[12] *Inscripcya ięzykiem Murzynskim* în original. Probabil o limbă africană. Astăzi *murzyn* este termenul generic polonez pentru persoanele de culoare.

[13] *Geniusz Indyiski z inskrypcyą ięzykiem swego kraju* în original. Imaginea, adică Geniul, este înfățișat cu fustă și coroană din pene, exact ca amerindienii tipici din reprezentările europene. Alfabetul nu ne este cunoscut, însă despre scriere amerindiană sau mezoamericană la 1745 nu poate fi vorba, în primul caz pentru că lipsea, în al doilea, pentru că probabil nu era cunoscută sau descifrată. E mai posibil să avem a face cu o scriere din cealaltă Indie, poate o variantă de Devangari.

[14] Pare a fi o scriere care are la bază alfabetul grecesc. Ar putea fi albaneza, care a cunoscut mai multe sisteme de scriere, bazate mai mult sau mai puțin pe scrierea chirilică și grecească.

BDD-A30395 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)

Conceptul individual de genii – ființe supranaturale care însoțesc un individ de-a lungul vieții și sunt responsabile de ghinioane sau de întâmplări fericite – a căpătat ulterior la romani o extensiune colectivă. Astfel, numeroase inscripții votive, sepulcrale ș.a.m.d., atestă *genii* ale unor anumite teritorii sau populații. O abreviere comună în acest sens este GPR, de la *genio populi Romani*, adică *[dedicat] geniului poporului roman.* Ecourile renașterii în spațiul polonez dezbracă figura mitologică a geniului de aspectele idolatrice și o metamorfozează într-o figură care subsumează aspirațiile unei națiuni (Chrostowska, p. 67). Putem spune că geniul poporului poate fi aproximat printr-o reprezentare antropomorfă a conceptului hegelian de „zeitgeist”.[15]

Pentru a avea un grad de comparație, am cercetat sumar picturile corespunzând limbile care ne sunt mai familiare. În cele ce urmează, dăm paginile corespunzătoare limbilor slavonă, franceză, rusă și engleză.

Slavona

Epigrama:

Absq[ue] pudore venit, simulata veste pudica	*Fără de rușine a venit, mimând modestia prin haine*
Plena pudore redit, cum spoliata manet	*S-a întors acoperită de rușine când a rămas despuiată*

Epigrama în polonă și descrierea latină de deasupra imaginii transmit același conținut. Textul slavon este:

Бєз стꙋда*****[16] цвѣтъ дѣвства оувѧдила**	Fără rușine ***** culoarea fecioriei a purtat
Цари́ца дѣв бестꙋнꙋ стꙋда исполни́ла.	Fecioara fecioarelor pe nerușinată a umplut-o de rușine

Sub pictură se află un fragment din Ioel 1:7.

Franceza

Explicația în latină:

Cantantibus coram Imagine Patribus, illisq: verbis chorum terminantibus: Nos cum prole pia, benedicat Virgo MARIA; divinitus imago respondit: Benedicam & intercedam, sed digna sum præstantiori loco.	*Cântând în fața imaginii Tatălui cuvintele de final: „Binecuvântează-ne pe noi, Maria împreună cu Pruncul cel iubit”. Imaginea divină răspunde: „binecuvântez și interced”, căci demni sunteți de un loc în ceruri.*

[15] De altfel, despre influența tradiției clasice asupra naționalismului s-a scris. Cf. Abbott, D.P. (2010) ‘The Genius of the Nation: Rhetoric and Nationalism in Eighteenth-Century Britain’, Rhetoric Society Quarterly, 40(2), 105–127.

[16] Ilizibil.

BDD-A30395 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)

Inscripția în franceză:

Tandis quen plein chant[17] *les enfants de Dominique*	*În timp ce în cântarea lor psaltică copiii lui Dominique*
Chantoient, Benissees nous Marie dans leur cantique;	*cântă: „binecuvântează-ne, O, Maria”, în imnul lor*
Cette image rend une Celeste voix pour les Benir,	*Această imagine arată o Voce cerească care-i binecuvântează,*
Prometttant aupres Du saueur les Secourir!	*Promițându-le în fața Mântuitorului să-i apere*

În imagine Fecioara cu Pruncul (sau o voce divină, în orice caz) pare că rostește *Benedica et interceda!*

Sub imagine este dată încheierea din Numerii 6:27: *Ego benedicta eis*.

Rusă

Explicația în latină:

Incendium conflagrante civitate Leopoliensi, Beatissima Virgo illaesam servit Ecclessiam & Monasterium Sanctissimi Corporis Christi	*Focul arde în cetatea Liovului, Preafericita Fecioară păstrează intactă biserica și mănăstirea Corpus Christi.*

Pe panou citim:

Ѻгнь палит Лвовь но Дѣы Храмъ не дѣзаетъ Й Слонце варъ не в дѣвѣ, но волвѣ раждаетъ	Focul arde cetatea Liovului, dar Biserica Fecioarei nu se înspăimântă/ Iar soarele arșiță nu Fecioarei, ci Liovului naște

Sub imagine stă scris *De medio ignis eruit nos. Dan. 3*[18]

Epigrama

Ignibus horrendis vastat dum flamma Leonem, *Virginis in Templum rorida stella pluit.*	*În timp ce cu foc îngrozitor este distrus Liovul* *Fecioara asupra templului plouă cu roua stelelor*
Lew Ruski gdy straszliwym płomieniem goreie, *Na swoy Kościoł Niebieską rosę PANNA leie*	*Când Liovul/leul rus cu flacără îngrozitoare arde* *Asupra bisericii sale Fecioara plouă cu cerească rouă*

[17] Textul este ilizibil în acest cuvânt, presupunem că cel care a copiat panoul a comis o greșeală și a încercat să o mascheze prin exagerarea crestăturilor adiacente. Lectura cea mai evidentă este *plein chant* – cântec religios monofon din tradiția cânturilor gregoriene, similar cântării bizantine. Mai multe: Șorban, Elena-Maria (2014). Muzica veche. O istorie concentrată, Editura Eikon, Cluj-Napoca

[18] Reprezintă, de fapt, încheierea scholiei 88 la cap. 3 din Daniel în Vulgata Clementina.

BDD-A30395 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)

Engleză

Pagina dedicată limbii engleze este confuză, iar singura constantă din toate informațiile este cifra 8. În poloneză este anticipată o scenă a opt miracole de prim rang.[19] În textul pictat este narată o minune cam între rangul unu și doi, unde opt persoane sunt scoase din ghearele morții, dintre care unul considerat mort de trei zile. Imaginea și epigramele, însă, fac trimitere la opt persoane[20] care erau să moară pe mare, dar Maica Domnului le-a salvat de la naufragiu. Textul englezesc este după cum urmează:

Before this image of the Blessed Virgin Mary, eight persons of different ages and conditions, who were already to be caryed to the grave, received their lives, amongst whom was one who had lyen[21] upon the catafalk three days, marvelously rose up in health and praised the Blessed Virgin Mary	*Înaintea acesteі imagini a Binecuvântatei Fecioare Maria, la opt persoane de vârste și stări sociale diferite care urmau să fie îngropați li s-a dat viața înapoi, printre care era unul care zăcuse pe catafalc trei zile, dar s-a sculat ca prin minune plin de sănătate și a lăudat pe Fecioara Maria.*

Română

Deasupra picturii găsim explicația în latină:

Lethalibüs vulneribüs Miles quidam sucius, delatus ad Deiparæ Altare, repente sanatur.	*Când a fost rănit mortal, soldatul a fost dus la altarul Născătoarei și a fost astfel însănătoșit*.

În josul gravurii găsim un citat din Ieremia: *A vuneribus tuis Sanabo te. Ierem*. 30.V.27.[22]

Epigramele:

Vulnera mille tulit, restat mox nulla cicatrix, *Cum medicam Matrem sentit adessè sibi*	*O mie de răni a primit, dar nicio cicatrice nu a rămas* *În prezența tămăduitoare a Maicii*

[19] Toma din Aquino deosebește trei tipuri de minuni dumnezeiești: 1) de cel mai înalt rang – ceea ce Dumnezeu poate, iar natura nu, 2) de rang secund – ceea ce, în afară de Dumnezeu, poate și natura, dar nu în aceeași ordine sau relație cauzală, 3) de rang terț – ceea ce natura poate face, dar Dumnezeu face fără a o implica. Moise împărțind Marea Roșie este minune de prin rang, un om care-și recapătă vederea este minune de rang secund, iar o aversă în absența condițiilor meteorologice specifice este o minune de rang terț. Cf. (4 cap. 1.3.101.)

[20] Opt în epigrama latină, șapte în cea poloneză. Probabil e o greșeală.

[21] Formă engleză veche pentru participiul trecut lien. Cf. KJV, Numbers *5:19. htt*ps://www.kingjamesbibleonline.org/1611_Numbers-Chapter-5/.

[22] *Te voi vindeca și îți voi lega rănile...* Ier. 30:17, după ediția Cornilescu [13].

BDD-A30395 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)

Zołnierż od liczney ręki śmiertelnie raniony *Zosłał, od rękodayney MARYI zleczony*	*Soldatul de numeroase mâini rănit,* *S-a sculat de mâinile Mariei lecuit*

Inscripția din pictură pare să fie următoarea:

Katan murite wsenetosac
Maria Domna adziutat

Descifrarea primului rând nu este foarte clară din câteva motive. Primul, este, probabil, competența limitată a autorului acestor rânduri. Al doilea, este adaptarea limbii române la scrierea latină în textele de proveniență poloneză. Un al treilea motiv ar putea fi faptul că cel care a pregătit textul pentru pictură cunoștea aproximativ limba română sau chiar deloc, caz în care l-a copiat de undeva. O altă explicație ar putea fi una sau mai multe erori comise de pictorul care a executat lucrarea și care, cel mai probabil, nu știa româna. În orice caz, sensul textului este clar și poate fi aproximat cu ajutorul contextului oferit de explicația în latină și de glosele din josul gravurii. Cea mai plauzibilă descifrare este, în opinia noastră, următoarea:

Catan[a] murită au sănătoșat,
Maria Do[a]mna agiutat

Pentru a admite această interpretare trebuie să ținem cont de faptul că velara [ă] este consecvent notată în textele românești de redacție poloneză prin litera [e][23] (Dumea, p. 73). Fricativa românească [ș] este adesea notată de polonezi prin grupul [sz], însă în acest caz se pare că autorul a optat pentru litera [s]. În opinia noastră, ultima literă din primul rând a fost transcrisă eronat. Din morfologia posibilă a verbului „a sănătoșa" precum și din faptul că inscripțiile pictate scurte tind să rimeze în alte exemple din HASLO, presupunem că pictorul sau redactorul a trecut un [c] acolo unde trebuie să fie [t]. A 13-a literă din primul rând ne pune și ea probleme. Ar putea fi un [u] trecut de la forma veche a auxiliarului de persoana a III-a singular, ar putea fi un [o] de la forma atonă de pronume personal în acuzativ acordat cu substantivul feminin *cătană*, ar putea fi o încercare a pictorului de a reda pe ѧ (înea), și atunci verbul ne apare prefixat, am putea înregistra o formă intermediară a auxiliaruli de pers. a III-a singular în care [u] se deschide la [o]. În cele din urmă, s-ar putea admite și o contaminare lingvistică între poloneză și română, întrucât în poloneză *w-* este prefix verbal echivalent prefixului *în-* din română. Dintre ipotezele de mai sus, cele mai plauzibile ni se par a doua și a treia.

Astăzi verbul *a muri* are două realizări participiale, una verbală – *murit* – care participă în forme compuse și una adjectivală – *mort* –, care a pierdut contactul cu verbul. În româna veche, însă, primul participiu apare și cu funcție de adjectiv variabil, în poziție de nume predicativ (Pană Dindelegan, 8 p. 317).

În ceea ce privește verbul, *a (în)sănătoșa* este de conjugarea I, așa cum apare și în limba veche. Luând pentru comparație *Septuaginta* lui Milescu-Spătaru [SEPT], forma de conjugarea a IV-a apare o singură dată sub forma substantivizată *neînsănătoșirea* (SEPT

[23] (Dumea, p. 33 și în continuare)

BDD-A30395 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)

2 Cronici 21:15[24]): *Şi tu cu boală rea şi cu neînsănătoşirea pîntecelui*[25]*,* în timp ce conjugarea I-a caracterizează câteva ocurențe, atât în formă verbală *şi dzise Isaía să ia o păpuşe de zmochine şi să puie preste rană şi să va însănătoşa* (4Reg. 20:7), *nu să vor însănătoşa* (Iez. 47:12), *nu nădăjduiască să să însănătoşêdze* (Iov 24:23), cât şi de atribut participial (adjectiv provenit prin conversiune) *cel însănătoşat de ardere lucindu stricăciune albă* (Lev 13:24).

Aşa cum remarcă SEPT III.6.1.3, o serie de verbe derivate de la substantive sau adjective oscilează între conjugările I-a şi a IV-a. În unele cazuri, aceste verbe cad predominant (*învârtoşa*) sau exclusiv (*înjumătăța, înfrâmsăța*) sub prima conjugare, în timp ce, în cazul altora, ultima conjugare este mai prezentă (*curăți*). De altfel, forma de conjugarea I-a a rezistat până aproape de timpurile noastre (Gorovei, p. 11),[26] fiind atestată şi de dicționarele actuale.

În acelaşi timp, nu trebuie trecut cu vederea faptul că, deşi substantivul *sănătos* înregistrează multiple ocurențe în SEPT, verbul corespondent nu apare decât prefixat cu *în*.

Morfemul *să* impus de diateza verbală reflexivă[27] lipseşte în Ez 47:9-10, unde citim:

Apa aceasta carea iêse la Galiléa către răsărituri şi pogorîia preste Aravía şi veniia pînă la maáre, la apa ieşirei, şi va însănătoşa apele. Şi va fi tot sufletul viilor undezaţi lor; preste toate preste carele va veni rîul acoló vor trăi şi va fi acoló pêşte mult foarte; căci vine acoló apa aceasta şi va însănătoşa şi va trăi tot preste carele va veni rîul acoló.

Din text şi din confruntarea cu *Septuaginta* (Westcott-Hort, Ez. 2:47), unde se foloseşte υγιασει – *a trata*, forma de viitor, indicativ, III sing., diateza activă[28] – şi Vulgata Clementina – *et sanabuntur aquæ* [Vulgata Clementina, Ez. 2:47] – rezultă clar că diateza folosită este cea activă, deşi traducerile româneşti contemporane optează pentru diateza pasivă în aceste cazuri.[29]

Auxiliarul de persoana a III-a singular *au*, explicat în literatura de specialitate prin influenţa persoanei a III-a plural (*au*< **habunt*sau din *habuit* Cf. SEPT CLXXVI şi Frâncu, p. 301) reprezintă o normă a limbii române vechi. Această formă supravieţuieşte până în secolul al XIX-lea, după cum vedem în *Gramatica* lui Radu Tempea[30], tipărită la

[24] Aici şi în continuare, în cazul SEPT, vom cita cu trimitere la verset pentru exemplele din text şi cu trimitere la subcapitol pentru analiza lingvistică.

[25] SEPT 2Cronici, 21:15.

[26] „Poporul crede că dacă dă unui bolnav un alt nume de cum are el din botez, acela se va însănătoșa".

[27] Pentru simplitate operăm cu diatezele tradiționale din gramatica românească. Conform reorganizării diatezelor din GALR 2005, *nu să vor însănătoșa* (Ez 47: 12) se consideră că intră în opoziția de diateză activ – pasiv.

[28] Cf. ediția online a Interliniarei Westcott-Hort: https://studybible.info/LXX_WH/Ezekiel%2047 şi Vulgata Clementina: http://vulsearch.sourceforge.net/html/Ez.html.

[29] La fel şi traducerile ruseşti mai noi. În schimb, în (Biblia de la Ostrog, : Ez 2:47) găsim **и́сцѣлитъ** în ambele versete.

[30] Pentru ediția disponibilă online cf. http://dspace.bcucluj.ro/bitstream/123456789/47733/1/BCUCLUJ_FCS_BRV612.pdf.

BDD-A30395 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)

Sibiu în 1797, sau în *Scurtă russască gramatică,* scoasă la Chișinău în 1819[31], unde găsim ambele forme de auxiliar, atât *au*, cât și *a* pentru persoana a III-a. Utilizarea lui *au* tinde să se regăsească mai degrabă în exprimarea cultă, în timp ce pentru zona de nord, în speță Moldova, *au* și *a* tind să se reducă la *o* în vorbirea populară (Gheție, p. 88). Acest proces de reducere începe în secolul al XVII-lea (Botez, p. 4). După cum remarcă autoarele articolului citat (Botez, p. 3), reducerea înregistrează etape intermediare de *oo, o-u*, ceea ce ne dă temei să admitem pentru textul românesc de la Liov o lectură precum *ao sănătoșat*.

Spațiul ortodox al Moldovei nu este deloc ignorat de catolici în secolele XVI și XVII. La pagina 705 din HASLO, în lista de invitați, este menționat Ioan Tobias Augustynowicz, episcopul catolic al Moldovei. În secolul al XVII-lea în Moldova au existat mai mulți misionari italieni care învățau româna pe loc și, în unele cazuri, au lăsat texte în română sau chiar tentative de manuale și predici traduse în românește (Cornilescu, 6 p. 32).[32]

În concluzie, cele două rânduri în română nu sunt deosebit de transparente și par, deci, a fi scrise de un străin, probabil un cleric catolic familiarizat sau chiar vorbitor de grai nordic românesc, cel moldovenesc, de exemplu, după cum arată utilizarea africatei sonore alveolare sau post-alveolare, notate prin grupul [dz]. Considerăm că un polonez ar fi notat fricativa postalveolară prin grupul [sz], întrucât acest sunet se găsește atât în limba, cât și în alfabetul polonez, fie digrafic, fie prin [s] cu accent ascuțit, iar un român ar fi produs o variantă mai ușor de înțeles a textului sau ar fi recurs, chiar, la alfabetul slavon. Se pare că autorul era pus în dificultate de secvența românească semivocală-vocală și îl transcrie printr-o singură literă în *Domna*, lucru valabil atât pentru un polonez, cât și pentru un italian. Textul conține un maghiarism – *catan[ă]* – în forma justificată de etimon, cu primul [a] nevelarizat, dar lexemul în cauză avea deja o circulație relativ răspândită în limba română. De la alcătuire și până la tipărire, textul trece prin doi intermediari, unul care pictează panourile din strada Dominicană și cel care execută placa pentru tipar, deși ar putea fi vorba despre aceeași persoană, fapt care nu exclude însă posibilitatea de eroare. În cele din urmă, nu ne rămâne decât să sperăm că, dacă nu am dat explicații satisfăcătoare, cel puțin am adus spre cunoștință specialiștilor din spațiul românesc tipăritura intitulată *Hasło słowa bożego*.

Referinţe bibliografice:

1. Biblia de la Ostrog*,* original scanat și disponibil online http://samstar-biblio.ucoz.ru/load/46-1-0-84 (vizitat 16.03.2019)

2. BOTEZ, Mădălina. *Auxiliarul de perfect compus „o” din graiul moldovenesc. Diacronie și sincronie.* http://www.diacronia.ro/ro/journal/issue/6/A89/ro/pdf (vizitat 16.03.2019)

[31] Disponibilă online pe http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R.

[32] Mai multe în Dumea 2002.

BDD-A30395 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)

3. CHROSTOWSKA, S. D. *Literature on Trial: The Emergence of Critical Discourse in Germany. Poland & Russia, 1700-1800*. University of Toronto Press, 2012.

4. CORNILESCU, Dumitru. *Biblia* https://ebible.ro/ (vizitat 16.03.2019)

5. DUMEA, Emil. *Cărți și reviste catolice în Moldova*. Iași: Sapientia, 2002, 255 p.

6. FRÂNCU, Constantin. Formele de persoana a III-a ale auxiliarului de la perfectul compus. Privire istorică. În: *Studii şi cercetări lingvistice*, XX/1969, nr. 3, p. 299-318

7. FRÂNCU, Constantin. *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*. Iaşi: Casa Editorială Demiurg, 2009.

8. FROST, Robert. *After the Deluge: Poland-Lithuania and the Second Northern War, 1655-1660*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, 213 p.

9. GHEŢIE, Ion. (coord.) *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 1997.

10. GHEŢIE, Ion. *Baza dialectală a limbii române*. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975.

11. GOROVEI, Artur. ş.a., ediție de Irina Nicolau și Carmen Mihalache. *Credințe și superstiții românești*. Bucureşti: Humanitas, 2012, pag. 11

12. PANĂ DINDELEGAN, Gabriela. *Înțelept și mort – Participii cu istorie convergentă.* http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A497/pdf (vizitat 16.03.2019).

13. Toma din Aquino. *Summa contra Gentiles*, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1225-1274,_Thomas_Aquinas,_Summa_Contra_Gentiles,_EN.pdf (vizitat 16.03.2019).

14. *Vulgata Clementina*, http://vulsearch.sourceforge.net/html/ (vizitat 16.03.2019)

15. WESTCOTT-HORT. Septuaginta interlineară https://studybible.info/search/LXX_WH/ (vizitat 16.03.2019).

16. ДЬЯКОВ В.А. (coord). *Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней*. Moscova: Editura Nauka, 1993, 528 p.

17. Описаніе иконъ по церквахъ рускихъ въ столичномъ градѣ Львовѣ, ediție disponibilă online https://www.twirpx.com/file/1392214/. Liov, 1858.

Sigle:

1. HASLO = *Hasło słowa bożego*, https://books.google.ro/books/about/Haslo_slowa_bozego_laske_pokoy_y_chwale.html?id=D9tJAAAAcAAJ&redir_esc=y,(vizitat 16.03.2019).

2. SEPT = Munteanu E., (coord.), Ana-Maria Gânsac, Ana-Maria Minuț, Lucia-Gabriela Munteanu, Mădălina Ungureanu, *Vechiul Testament – Septuaginta. Versiunea lui Milescu Spătaru*. Iași: Editura Universității ”Alexandru Ioan Cuza”, 2016, 2604 p. Ediție filologică însoțită de facsimile.

BDD-A30395 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:42 UTC)